

Sygn. akt I UK 151/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)
SSN Bogusław Cudowski
SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania E. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 26 kwietnia 2016 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 10 grudnia 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 24 października 2014 r. Sąd Okręgowy w S. oddalił odwołania E. S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 23 kwietnia 2013 r. i z dnia 6 czerwca 2013 r.

Sąd pierwszej instancji poczynił następujące ustalenia faktyczne.

Wnioskodawca E. S., urodzony w dniu 10 stycznia 1953 r., w dniu 11 kwietnia 2013 r. złożył w organie rentowym wniosek o emeryturę w wieku obniżonym. Skarżący, niebędący członkiem OFE, na dzień 1 stycznia 1999 r., wykazał 5 lat, 1 miesiąc i 25 dni okresów nieskładkowych oraz 15 lat, 10 miesięcy i 25 dni okresów składkowych, w tym 13 lat, 10 miesięcy i 28 dni pracy w warunkach szczególnych.

W dniu 21 maja 2013 r. E. S. złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych wniosek o emeryturę na podstawie art. 46 ust. 1 w związku z art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm. - dalej ustawa emerytalna). Wnioskodawca wskazał na fakt ukończenia w dniu 10 stycznia 2013 r. 60 lat, 35 - letni staż pracy a nadto nieposiadanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym. Organ rentowy ustalił, że na dzień 31 grudnia 2008 r. E. S. wykazał 6 lat, 1 miesiąc i 14 dni okresów nieskładkowych i 29 lat i 3 miesiące okresów składkowych.

Sąd, po dokonaniu oceny przedstawionych dowodów, ustalił, że w okresie od 1 września 1972 r. do 15 lipca 1974 r. nie łączył wnioskodawcę z A. S. (prowadzącą w miejscowości Krasowa działalność gospodarczą – młyn) stosunek pracy.

W oparciu o powyższe ustalenia faktyczne Sąd przyjął, że na dzień 1 stycznia 1999 r. wnioskodawca nie wykazał 25 lat zatrudnienia i 15 lat pracy w szczególnych warunkach, a na dzień 31 grudnia 2008 r. nie spełnił warunków do przyznania emerytury dla osoby, o której mowa w art. 29 ustawy emerytalnej, gdyż wiek emerytalny osiągnął po tej dacie.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 10 grudnia 2014 r. oddalił apelację wnioskodawcy od powyższego wyroku. W uzasadnieniu wskazał, że Sąd pierwszej instancji poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd drugiej instancji przyjął za swoje, oraz że z tych ustaleń wywiódł trafne wnioski i zastosował obowiązujące przepisy prawa. Zdaniem Sądu, wnioskodawca nie przedstawił przekonujących dowodów, że w młynie będącym własnością A. S. pracował na podstawie umowy o pracę. Powołani świadkowie nie byli pracownikami młyna i widzieli tam ubezpieczonego przy okazji jednorazowego remontu (świadek K.), oraz okazjonalnej bytności w młynie (świadek B. i J.).

Wnioskodawca zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną w całości, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego: niewłaściwe zastosowanie art. 184 ust. 1 i 2 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej w związku z przepisami rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) „w związku wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2006 r., I UK 321/05”, przez przyjęcie, że „ma on w niniejszej sprawie pierwszeństwo stosowania przed art. 46 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - który to art. 46 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w obecnym kształcie obowiązuje od 21 lutego 2007 r. - czyli stanowi *lex posterior* w stosunku do art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS - ten zaś ostatni jako *lex prior* - nie ma w niniejszej sprawie zastosowania, a jego zastosowanie powoduje, że przy wyliczaniu stażu wieku lat 15 pracy w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze pomija się okres zatrudnienia po 1 stycznia 1999 r. - co jest sprzeczne z treścią art. 46 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS”; niewłaściwe zastosowanie art. 22 § 1 k.p., przez przyjęcie, że praca powoda w młynie będącym własnością A. S. w okresie od 1 września 1972 r. do 15 lipca 1974 r. w charakterze pomocnika młynarza „nie znamionowała się cechami stosunku pracy - choć była to praca określonego rodzaju na rzecz pracodawcy, a z uwagi na jej specyfikę musiała być wykonywana pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, za którą powód otrzymywał wynagrodzenie”; błędą wykładnię art. 29 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 46 ustawy emerytalnej, przez uznanie, że wiek 60 lat należy ukończyć do dnia 31 grudnia 2008 r., „które to unormowanie w obecnej postaci stanowi błąd legislacyjny powoduje bowiem, że żaden z mężczyzn urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r. nie ukończy wieku lat 60 do dnia 31 grudnia 2008 r. - skutkiem czego nie uzyska emerytury po ukończeniu 60 roku życia z uwagi na co najmniej 35-letni okres składkowy i nieskładkowy - co przesądza o dyskryminacyjnym charakterze tego unormowania”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie podkreślić należy, że art. 46 i art. 184 ustawy emerytalnej

stanowią autonomiczne i odrębnie względem siebie podstawy nabycia prawa do emerytury dla ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. Artykuł 184 ustawy emerytalnej odnosi się do ubezpieczonych, którzy do dnia wejścia w życie tej ustawy (1 stycznia 1999 r.) nie osiągnęli jeszcze wymaganego wieku, o którym stanowią: art. 32, 33, 39 i 40, lecz w całości spełnili do tej daty ustawowo określone wymagania stażowe (tzw. ogólne i szczególne). Natomiast art. 46 ustawy emerytalnej daje prawo do emerytury tym ubezpieczonym, którzy wszystkie warunki określone w art. 29, 32, 33 i 39 (wiek emerytalny oraz staż emerytalny) spełnili do 31 grudnia 2008 r. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 czerwca 2014 r., II UK 43/14, LEX nr 1738487). Skoro oba przywołane wyżej przepisy normują odmienną materię, to nie ma między nimi konfliktu, który wymagałby zastosowania reguły kolizyjnej porządku czasowego (chronologicznej), o której wywodzi skarżący. Zatem art. 46 (w związku z art. 32) nie „uchyla” stosowania art. 184 w zakresie daty, do której należy spełnić warunki stażowe.

W rezultacie warunkiem nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy emerytalnej jest spełnienie do dnia 1 stycznia 1999 r. wymagań stażowych, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2 tego artykułu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 8 lutego 2007 r., II UZP 14/06, OSNP 2007 nr 13-14, poz. 199; wyroki Sądu Najwyższego z 18 lipca 2007 r., I UK 62/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 269 i z 26 lipca 2007 r., II UK 285/06, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 270).

Z kolei przesłanką prawa do emerytury na podstawie art. 46 (w związku z art. 32) ustawy emerytalnej jest spełnienie wszystkich jej warunków – w tym wieku emerytalnego do 31 grudnia 2008 r.

Taką też wykładnię powołanych wyżej przepisów przyjął Sąd drugiej instancji, stąd zarzut ich błędnej wykładni nie jest uzasadniony.

Skarżący zwraca uwagę, że konieczność spełnienia przez mężczyzn do dnia 31 grudnia 2008 r. warunku osiągnięcia wieku emerytalnego wynoszącego 60 lat w istocie prowadzi do tego, że art. 46 nie znajdzie zastosowania w stosunku do żadnego mężczyzny, który urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r., natomiast z regulacji w nim zawartej będą mogły skorzystać wyłącznie kobiety.

W tym zakresie należy podzielić stanowisko Sądu Najwyższego

przedstawione w wyroku z dnia 16 czerwca 2011 r., III UK 217/10 (LEX nr 950438), że wnioskodawca, urodzony po dniu 31 grudnia 1948 r., należy do tej kategorii ubezpieczonych, w stosunku do której ustawodawca, w ramach „wygaszania dotychczasowych uprawnień z uwzględnieniem zasad łagodnej ewolucji”, przewidział wprawdzie możliwość nabycia uprawnień emerytalnych na zasadach dotychczasowych, jednakże wyłącznie na podstawie szczególnych uregulowań mających charakter przejściowy i wyjątkowy. Dał temu wyraz w art. 46 ustawy emerytalnej. Przepis ten jest przejściowy w tym sensie, że dotyczy wąskiej grupy ubezpieczonych, gwarantując im prawo do wcześniejszej emerytury, mimo że prawo to nie jest przewidziane przez nowy system emerytalno-rentowy (zob. także wyrok Sądu najwyższego z dnia 6 lutego 2009 r., I UK 243/08, LEX nr 571847). Celem takiej regulacji jest osłabienie niedogodności wynikających z nowego systemu dla osób, które nabywały ekspektatywę emerytury w starym systemie. Takie ukształtowanie uprawnień jest następstwem zaaprobowanej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego reguły, że wprowadzony ustawą emerytalną nowy system świadczeń emerytalnych przewiduje wprawdzie przejściowe utrzymanie przywilejów dotyczących możliwości nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, ale co do zasady odnosi się tylko do tych ubezpieczonych, którzy w dniu wejścia w życie tej ustawy (1 stycznia 1999 r.) osiągnęli, bez względu na płeć, wiek co najmniej 50 lat, a więc urodzili się nie później niż w dniu 31 grudnia 1948 r. Odstępstwo od tej zasady dotyczące osób, które urodziły się w latach 1949 - 1968, jest zaś obwarowane kolejnymi warunkami (między innymi polegającymi na spełnieniu przesłanek nabycia prawa do emerytury do dnia 31 grudnia 2008 r.) i stanowi wyraz „stopniowego wygaszania dotychczasowych uprawnień z uwzględnieniem zasad łagodnej ewolucji” (por. m.in. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 22 czerwca 1999 r., K 5/99, OTK ZU 1999 nr 5, poz. 100, z dnia 4 stycznia 2000 r., K 18/99, OTK ZU 2000 nr 1, poz. 1 oraz K 1/00, OTK 2000 nr 6, poz. 185). Zauważyć też należy, że możliwość nabycia prawa do emerytury na podstawie art. 46 w związku z art. 29 ustawy emerytalnej przez kobiety także nie dotyczy wszystkich kobiet urodzonych w latach 1949 - 1968, lecz tylko tych, które urodziły się nie później niż do 31 grudnia 1953 r.

Cechami relewantnymi dla tej regulacji (art. 46) jest: urodzenie w okresie od

1949 r. do 1968 r., nieprzystąpienie do otwartego funduszu emerytalnego oraz ukończenie wieku emerytalnego, o którym mowa w art. 29 ustawy, do końca 2008 r. Owe dodatkowe - w stosunku do regulacji zawartej w 29 - warunki określone w art. 46 ustawy emerytalnej są wspólne dla kobiet i mężczyzn.

W istocie rzeczy przywoływane przez skarżącego zróżnicowanie sytuacji mężczyzn i kobiet wynika z obowiązującego wieku emerytalnego – różnego dla mężczyzn i kobiet – co jest przejawem respektowania przez ustawodawcę powszechnie akceptowanej w polskim systemie ubezpieczeń społecznych (upřednio) zasady uprzywilejowania wyrównawczego kobiet, uzasadnionego względami społecznymi i szczególną rolą, jaką kobieta miała i ma do spełnienia w rodzinie, w naszym kręgu kulturowym (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 29 września 1997 r., K 15/97, OTK 1997 nr 3-4, poz. 37, z dnia 5 grudnia 2000 r., K 35/99, OTK 2000 nr 8, poz. 295, z dnia 23 października 2007 r., P 10/07, OTK-A 2007 nr 9, poz. 107, czy też z dnia 12 grudnia 2007 r., K 33/07, OTK-A 2007 nr 11, poz. 162).

Identyczny pogląd wyrażono w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2010 r., II UK 103/2010 (OSNP 2012 nr 1-2, poz. 22). W obu przywołanych wyrokach Sądu Najwyższego podkreślono także, że wiek emerytalny kobiet lub mężczyzn nie jest unormowany równo (jednolicie) w prawie wspólnotowym i w tym zakresie zachodzi autonomia krajowych systemów zabezpieczenia społecznego w zróżnicowaniu wieku emerytalnego. Potwierdza to art. 7 ust. 1 lit. a dyrektywy Rady 79/7/EWG z dnia 19 grudnia 1978 r. w sprawie stopniowego wprowadzania w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zabezpieczenia społecznego (Dz.U. UE L 79.6.24), przewidujący możliwość zróżnicowania wieku emerytalnego, w tym także ze względu na płeć (zob. także przywołany w wyroku III UK 217/10 wyrok ETS z dnia 23 maja 2000 r., C-196/98, LEX nr 82778).

W rezultacie, przeniesienie do art. 46 zastanej przez ustawodawcę zasady uprzywilejowania wyrównawczego kobiet powoduje, że regulacja ta nie narusza zasady równości kobiet i mężczyzn w zakresie zabezpieczenia społecznego i w związku z tym nie można uznać, że jest to „błąd legislacyjny” ustawodawcy, który „przesądza o dyskryminacyjnym charakterze tego unormowania”.

Jeśli zaś chodzi o zarzut naruszenia art. art. 22 § 1 k.p., to wskazać należy, że dotyczy on spornego okresu od 1 września 1972 r. do 15 lipca 1974 r. (praca w młynie będącym własnością A. S.). W tym zakresie Sąd Apelacyjny ocenił przedstawiane przez skarżącego dowody i w rezultacie uznał, że nie mogą one stanowić podstawy do wnioskowania, że w okresie tym łączyła wnioskodawcę z właścicielką młyna umowa o pracę, co wyklucza zaliczenie tego okresu do okresu pracy w warunkach szczególnych. Wywody skarżącego uzasadniające stawiany zarzut (bazujące na tezie, że praca w młynie w charakterze pomocnika młynarza jest zawsze pracą podporządkowaną kierownictwu młynarza i jej podstawę może stanowić wyłącznie umowa o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy i powołujące się na brak realnej możliwości przedstawienia dokumentacji pracowniczej) w istocie zmierzają do podważenia oceny dowodów dokonanej przez Sąd drugiej instancji. Tymczasem wyłączenie w art. 398³ § 3 k.p.c. z podstaw skargi kasacyjnej zarzutów dotyczących oceny dowodów pozbawia skarżącego możliwości powoływania się na zarzut naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów przewidzianej w art. 233 § 1 k.p.c. Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. wprowadzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 k.p.c., bowiem właśnie ten przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., V CSK 11/06, LEX nr 230204; z dnia 4 stycznia 2007 r. V CSK 364/06, LEX nr 238975; z dnia 5 września 2008 r., I UK 370/07, LEX nr 785533).

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.